

دوسده تکاپوی توسعه در ایران

**نشست دوم: تکاپوهای سه صدر اعظم عصر فجر
(قائم مقام، امیر کبیر، سپهسالار)**

چهارشنبه ۷ آذر ماه ۱۳۸۶

حوزه های موضوعی بررسی

● شرایط شناسی

○ بین المللی

○ ملی

● ساختارشناسی

○ جامعه

○ قدرت

● دست اندرکاران توسعه

● نوع مواجهه با توسعه

● روش شناسی

● عملکردشناسی

● نوع تعامل با جهان

● جمع بندی

شرايط شناسی

- بين المللی

- ملی

شرایط بین‌المللی؛

- مکاتب جهان نو در بستر تحقق، در بوته آزمون (لیبرالیسم، سوسیالیسم، ناسیونالیسم)
- نومفاهیم در حال تکوین (ملت، دولت، مهار قدرت، مشارکت، عدالت)
- چیدمان اجتماعی مدرن (حزب، صنف، نهادهای مدنی، مطبوعات، پارلمان، دولت)
- دستاوردهای عصر نوین (تکنولوژیک، حقوقی، ارتباطی، تمدنی، فرهنگی)
- تضادهای دورانی (استبداد - آزادی، کار - سرمایه)
- جنبش آرمانی (مشروطیت، جمهوریت، ملی، طبقاتی)
- نظریه‌های اقتصادی دوران ساز (فیزیوکراتیسم، مرکانتیلیسم، کلاسیسم)
- پهنه اقتصاد سیاسی جهان:
  - عصر مستملکات
  - تقسیم کار بین‌المللی موج اول
  - بازارهای جهانی
  - فروپاشی بازارهای ملی
  - کشت‌های اختصاصی

شرایط ملی؛

- دوران آغازین حکومت ایل قاجار (۱۳۰۴ - ۱۱۷۹ ه . ش)
- پژواک پیام های نو
- دو شکست نظامی در نخستین رخ به رخ
- تحقیر ملی
- آثار تحقیر تاریخی
- دره عمیق حاکمیت - جامعه
- نخستین خیزهای اصلاحی

ساختارشناسی

• جامعه

• قدرت

ساختار و فرهنگ جامعه؛

- جمعیت
- طبقات
- کانون های قدرت
- وجوه تولید
- مالکیت
- شمای اقتصاد کلان
- مذهب
- فرهنگ و آموزش
- عرصه عمومی
- حوزه سیاسی - اجتماعی

ساختار و فرهنگ قدرت؛

- تلقی های ایل
- الگو برداری از مدیریت ایلی در تشکیلات حکومتی
- پادشاه چند وجهی
- حاکمیت ایلاتی
- منابع مالی حاکمیتی
- فرهنگ و جهان بینی قدرت
- درک از اقتصاد
- تلقی از مردم
- رگه اصلاح طلب

دست اندکاران توسعه؛

- یک نایب السلطنه

- سه صدر اعظم

نوع مواجهه با توسعه؛

- ضرورتی برای ماندگاری
- روزنی به سمت آینده داری
- الزامی دورانی
- ره یافت اصلاحی بر گرفته از؛

○ دیده ها

○ شنیده ها

○ استشمام ها

○ اصطکاک ها

○ مبهوتی ها

روش شناسی؛

• اقتباسی

عملکرد شناسی؛

موج اول؛ نقطه چین عملکرد نایب السلطنه عباس میرزا

- ناظر و لمس کننده شکست از روسیه
- حضور در پروسه های دیپلماتیک
- آگاه از تحولات غرب

دغدغه

- تمرکز
- انتظام
- مدرنیسم

عملکرد

- نظم مالی
- سازماندهی قوا
- استخدام فن سالاران
- اعزام محصل
- برگردان دانش روز
- نشر

موج مکمل؛ نقطه چین عملکرد صدراعظم قائم مقام فراهانی

- وزیر عباس میرزا
- لمس ساختار قجر
- ناظر شکست نظامی از روسیه
- حضور در پروسه دیپلماتیک
- آگاه از تحولات غرب

دغدغه

- عنصر ملی و استقلال
- حذف مداخلات و مهار قطب های داخلی
- انتظام
- مدرنیسم

عملکرد

- موازنه منفی
- نظم مالی
- سازماندهی قوا

موج دوم؛ نقطه چین عملکرد صدراعظم میرزا تقی خان امیر کبیر

- لمس ساختار قجر
- اقامت یکساله در روسیه
- مشاهده اصلاحات عثمانی
- حضور در پروسه دیپلماتیک
- آگاه از تحولات غرب

دغدغه

- دولت متنظم
- اصلاح مالی
- پایان فساد
- عدالت حقوقی
- اقتصاد ملی
- تجهیز تکنولوژیک
- آموزش

عملکرد

- امنیت داخلی
- پاکسازی مالی
- انتظام مالی
- عدل حقوقی
- اصلاح قوا
- مهار قطب های داخلی
- اقتدار سیاست خارجی
- استخدام فن سالاران
- اعزام محصل
- واردات تکنولوژی
- احداث سد
- احداث دارالفنون
- بهداشت عمومی
- پاکسازی اجتماعی
- نشر
- برگردان دانش روز

موج سوم؛ نقطه چین عملکرد صدراعظم میرزا حسین خان مشیرالدوله (سپهسالار)

- ۳ سال جنرال قنسول تقلیس
- ۱۲ سال وزیر مختار در استانبول
- مشاهده اصلاحات عثمانی
- متأثر از علی پاشا
- متأثر از میرزاملکم خان
- آگاه از تحولات غرب

دغدغه

- دولت نوین
- مدرنیسم

عملکرد

- تنظیمات
- دارالشورای دربار
- صندوق عدالت
- کمک کار تجارت و انکشاف
- بهداشت عمومی
- پاکسازی اجتماعی
- نشر
- برگردان دانش روز

موج کوتاه؛ نقطه چین عملکرد صدراعظم میرزا علی اصغر خان امین الدوله

- منتقد درون حاکمیتی
- لمس ساختار قجر
- آگاه از تحولات غرب

دغدغه

- اصلاح

عملکرد

- تنظیم مالی
- مهار قطب های داخلی
- اصلاح آموزش
- ایجاد نهادنویین آموزشی
- نشر

عملکردشناسی؛

<u>امین الدوله</u>	<u>سپهسالار</u>	<u>امیرکبیر</u>	<u>قائم مقام</u>	<u>عباس میرزا</u>
انتظام مالی	برنامه تنظیم	اصلاح و مهار اداری	انتظام مالی	سامان قوا
ایجاد نهاد آموزش	اصلاح تشکیلاتی	امنیت	سامان قوا	انتقال دانش
نشر	اصلاح اجتماعی	عدالت حقوقی		آموزش
	برگردان دانش	سامان قوا		نشر
	نشر	آموزش		
	نهاد	انتقال دانش		
		نشر		
		زیربناسازی		
		واردات تکنولوژی		

نوع تعامل با جهان؛

سپهسالار

الگو برداری

مماشات - پیوند

آغوش باز

امیر کبیر

اخذ دانش و تکنیک

استخدام فن سالاران

واردات تکنولوژی

حفظ اقتدار و هویت ملی

قائم مقام

مبادله

اعاده حیثیت ملی

موازنه منفی

نفی «تجارت بی در»

عباس میرزا

اخذ دانش و تکنیک

استخدام فن سالاران

بهره از تضاد میان قدرت های جهانی

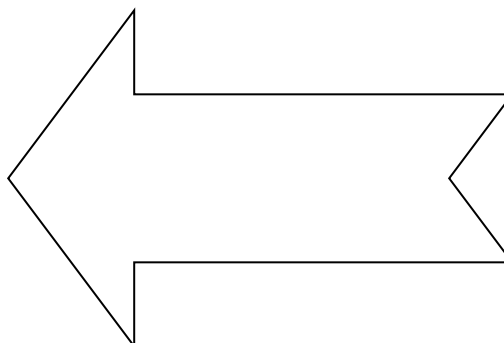
جمع بندی؛

- طراز عملکرد با پیش نیازها
- میزان توفیق اقدامات
- آثار اقدامات
- ملاحظات تاریخی - دورانی

طراز عملکرد با پیش نیازها؛

انطباق عمل با نیاز

درخور
 موجود
 آغازگری در مواجهه با مقاومت ها
 فردی
 انگاره شخصی
 ترجمه ای - ناکافی
 غایب
 در سطح فهرست
 سنتی
 غیر مطرح
 نادیده
 آغازهای چندپاره - ناپیوسته
 تک موارد
 ناکافی

پیش نیازها

ایده
 عزم
 تمرکز اداری - تشکیلاتی
 باور اصلاحی - توسعه ای
 تئوری
 ادبیات بستر ساز
 طیف های حامی
 برنامه - چشم انداز
 منبع تامین مالی
 پذیرش اجتماعی
 مشارکت اجتماعی
 آموزش
 نهاد
 کادر

میزان توفیق اقدامات؛

- تشخیص بزنگاه
- آغاز جسورانه
- طرح موضوع موثر و تاریخی
- عنایت شایان به پیش نیازها
- اجماع بس ناکافی
- تجمیع ایده پرداز، طراح، مجری
- غیبت هم نوایان – پیش برندگان
- تعبیه نکردن تریبون اجتماعی
- نقطه چین رویت شدنی
- ناماندگاری

آثار اقدامات؛

- ایده اصلاح
- ضرورت دگرگونی مدیران کلان
- تغییر تلقی در قبال آموزش
- نقطه چین تاثیرات آموزش دیدگان
- برملاء شدن موانع تاریخی
- تک نهادها

ملاحظات تاریخی – دورانی

- خیزی ضروری
- بدون کار توضیح
- فاقد بستر اجتماعی
- در ساختاری معیوب
- در مواجهه با اردوی ارتجاع
- بادستاوردهای منفرد